НОВИЙ СВІТ

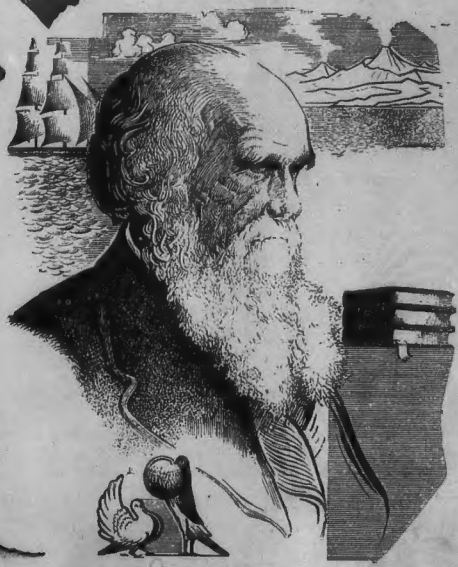

ЧАРЛЗ ДАРВИН
Народився 12 лютого 1809—Помер 19 квітня 1883

Січень—квітень
1929

Ціна цього числа
20 цен.

THE NEW WORLD

Illusrated Ukrainian Monthly Magazine of Culture and Knowledge.

Published by The New World Library & Printing Co.

1416 City Hall Ave. Montreal, Que

Tel. LAncaster 1361

НОВИЙ СВІТ

Культурно-освітний ілюстрований місячник

Річна передплата $1.00 per year — — — — Поодиноке число 10ц

Рік—Vol II. Січень-квітень—1929—January-April Ч. 1—4.

ЗМІСТ:

	Сторона
П. Стерня—Напередодні...	1
Нарис історії землі в наукових малюнках	2
Гюго Гернбах—Життя на інших світах	4
Д. Б.—Світ, наука і релігія	6
Ф. Дучинський—Чарлз Дарвин	8
Вільгельм Оствальд—Моністична проповідь про працю	12
В. Левицький—Вивчаймо Шевченка і його епоху	15
Памяти Паризької Комуни	21
Іван Франко—Культура середніх віків	24
Дещо про апендісіт	26
Howard Ross, K.C., D.C.L. of Montreal Bar—Канад. Провінція Онтеріо	27
Лист від політвязнів з дрогобицької тюрми в Польщі до робітників в Америці і Канаді	29
Радощі і мудрощі	32

THE NEW WORLD LIBRARY & PRINTING CO.

Box 1092

MONTREAL - - - - - - - - CANADA

Купіть собі прекрасно ілюстрований і цікавий науковим змістом

Календар "Новий Світ" на 1929 рік

Ціна 40ц. Тепер продається кожний примірник по 20ц.; 3—50; 12—$1.50

Користайте з нагоди! Пишіть на адресу "Новий Світ"

П. Стерня

НАПЕРЕДОДНІ...

Колеса стукають уперто й монотонно,
І люди жиляться туди і знов сюди...
І скрізь по Польщі затишні вагони
Розвозять із Варшави поїзди.
В останній раз, панове депутати,
Ви їдете країною без плати.

* * *

В останній раз з прекрасної Варшави
Ви за дурничку їдете домів,
В останній раз тепер жандарми браві
В вас визнають країни владарів.
Сьогодні сейм, сьогодні честь і шана,
А завтра; гей, посуньтесь, проше пана!

* * *

Колеса стукають настирливо й уперто,
І сумно депутати зомлять;
«Пан маршал сеймові напевне хоче смерти!»,
«Він хоче сейм неславно скарать»!...
І от на думку не спада нікому,
Що маршал робить зовсім не по-злому.

* * *

Чекайте бо! Є практика на диво,
На прочуд—хоч на весь тут світ кричи:
І катування в мурах дефензиви,
Арешти, розстріли, убивства у ночі...
Та й маршал між сеймових депутатів
Запакувать спокійно поза грати.

* * *

А замість того їдете додому
(Ще й за дурничку, з вонором, в честі)
І можете сховатися в солому,
Або у ліс, од маршала, втікти...
Радійте ж! Пощастило! І не плачте,
Хвалу співайте маршаловій вдачі...

HOME LIBRARY NO..... T. KOBZEY.

Нарис Історії Землі в Наукових Малюнках

У ВЕЛИЧЕЗНІМ МУЗЕЮ Натуральної Історії ім. Фільда в Шікаго можна оглядати вже перших пять картин в серії малюнків, що мають дати систематичний нарис еволюції життя на нашій землі. Картини виставлено у відділі Історичної Геології музею. Вони є твором відомого наукового художника Чарлза Р. Найта (Charles R. Knight), а фінансує це наукове підприємство Ернест Р. Ірегем. Хоч в цих пятьох картинах зображено лиш кілька важливих моментів з історії еволюції, але своїм змістом вони охоплюють поверх тисячу мільонів літ часу.

Багато між нами вже таких, що є ознакомлені з геольогічним поділом часу—ми читали про доби, періоди, епохи найближчі до наших часів. Знаємо, приміром, що була Третична Доба/ ссавців, Мезоїчна Доба плавунів, та що передтим була Доба Риб, а там був час, що на землі жили лиш ще менш помітні тварини.

Але йдучи дальше в чимраз більші сумерки геологічного минулого, відкриваємо не менше дивні та інтересні епохи—власне ті, що були часом появи органічного життя на землі. Причина цього зацікавлення справою походження життя міститься мабудь в його загадочности і таємничости —а людина любить таємниче.

1. ЗЕМЛЯ ОСТИГАЄ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК ВІДІРВАЛАСЯ ВІД СОНЦЯ

Протяг часу від народження Землі, міряний засобом радіоактивности, виносить що найменш 1,500 мільонів літ, а можливо 4,000 мільонів. Картина зображає першу частину Археозоїчної Доби, коли не було ще життя.

Мало хто уявляє собі, як довго тривали ті первісні геологічні періоди часу, що в дійсности займали цілих дві третини усього життя землі. Слід знати, приміром, що між часом, зображеним в першій з картин, що ілюструють цю статтю, і часом, зображеним в третій картині, минуло приблизно 1,000,000,000 літ, але життя, у своїй еволюції до вищих і більш складних форм, зробило в тім часі зовсім малий поступ.

Цей довжезний час геольоги ділять на дві доби—на пізніщу, в якій було життя (Протозоїчну), на раніщу (Археозоїчну), на протязі якої, тобто в часі 500,000,000 літ, утворилося життя на землі. Але скільки часу минуло між появою життя і народженням Землі в Сонця—цього ніхто не знає Безпосередніх доказів на це нема. Первісних протоплязмів дарма шукати в геологічних шарах землі, бо їх сліди щезли під впливом жару та інших могутніх чинників природи.

Геологи знаходять щораз то більше і щораз то давніші докази життя, але ці сліди відкривають тільки маленьку частину довгої дороги взад до початків життя. Професор І. В. Ірюнер в університету Міннесоти відкрив в скалах пізнішої Археозоїчної Доби якісь дрібнесенькі скамянілости, що подібді трохи де новітніх синьо-зелених альґ, які являються під мікроскопом у воді, взятій зі ставу. Одначе ці і тому подібні докази ставить в підозріння проф. І. Е. Голі (Hawley) з університету стейту Висконсин, звертаючи увагу на можливість, що це є лиш хемічні явища, подібні до так званих "імітацій життя", що їх можна легко "творити", мішаючи залізний сульфід в шклянці води і одержуючи речовину, що має прикмети живої матерії, але в дійсности нікого життя не має.

Безпосередні докази—відома присутність графіту в перебувших метаморфозу скалах Канади; присутність червоних (окисних) осадів, що доказують існування потрібного до життя кисня, та інші признаки, що про них говориться в книжках по геології—усе те вказує, що на протязі 500 мільонів літ Археозоїчної Доби, що своєю таємничістю так загострює на-

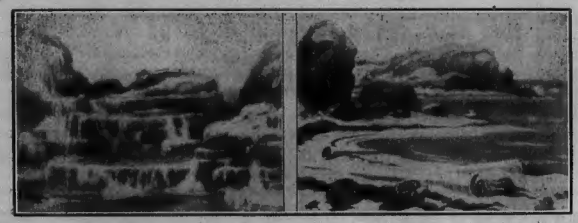

2. ПОЧАТКИ ЖИТТЯ

Найстаршими формами життя, що їх досі знайдених в пластарих скалах є синьо-зелені альґи, такі дрібненькі ростинки, що й тепер живуть у воді.

3. МОРСЬКЕ ПОВЕРЕЖЖЯ 500,000,000 ЛІТ ТОМУ НАЗАД

В Ордовіційськім Періоді бачимо великі мякуни з черепашкою. Вони виростали в довжину 15 футів і є предками теперішніх октопів, навтилів і трильобітів.

4. ВЕЛЕТЕНЬ СТЕГОЗАВР—МАЙЖЕ БЕЗМІЗКИЙ

В Мезоїчній Добі, 120,000,000 літ тому, перевагу мали великі плазуни. Маленький мозок великого стегозавра важив лиш дві унції.

5. ПРОТОЦЕРАТОПИ МНОЖИЛИСЯ З ЯЄЦЬ

Цератопські плазуни жили пізніше від стегозаврів. З бігом часу в них розвинулися великі страшні роги.

шу цікавість, існувало вже життя на землі. Але такі посередні докази не вдоволяють ані не переконують.

Як життя почалося і чим воно є? На оба ці запити є десятки гіпотез (припущень), але певних доказів дуже мало. Гіпотез є вже доволі, а для науки важними є тепер не нові гіпотези, але якісь безпосередні наглядні, археологічні докази. Але такі докази ледви чи знайдуться коли.

Гюго Ґернбак

Життя на інших світах

СТАРЕ ПИТАННЯ "Чи може існувати таке життя, яке ми знаємо, на інших світах?", очевидно не перестає розворушувати уяви людства. Немає майже такого життя, в якім мені особисто не ставлено-б цього запиту в цій або іншій формі, а принагідно кинуті мною на папір думки в цій справі і становлять зміст того, що становить мій погляд по цьому питанню.

Багато учених і також і багато філософів є передусім цього погляду, що умовини життя, яке ми знаємо, є надзвичайні, та що для самої появи життя мусять бути певні передумови. Звернено, приміром, увагу на факт, що ніякий організм не може жити в порожнечі, тобто що для підтержання життя мусить бути якась атмосфера. Вона не повинна бути надто холодна, і знаємо, що в просторі подальше від землі, де панує великий холод, життя не може вдержатися. І не повинно бути за гарячо, бо ніщо не може жити вище точки кипіння води. Це, загально беручи, є умовини щодо вдержання такого життя, яке нам є знане.

Я повторив кілька разів фразу "*життя, яке ми знаємо*", бо річ не виключена, що є життя у формах, які нам є невідомі. Стверджено, приміром, що організм може жити в ліді і в такім холоді, що доходять до абсолютного зера. Сванте Арреній, славний учений, каже, що силою світла зародки життя можуть переходити простором, і коли ці зародки падуть на якийсь світ і знайдуть там пригожі умовини, то на тім світі зачнуть розвиватися життєві форми.

Знаємо також, що життя може існувати близько точки кипіння води. Щоби цілком вбити бациля антраксу, його треба тримати кілька годин в кипячій воді.

Отже це є форми життя, які ми знаємо. Але можливо, що існують інші форми життя, що про них в нас немає найменшого поняття. Річ не виключена, що якесь життя знаходиться в газовій матерії, а також можливо, що воно криється в твердій солідній матерії.

Кілька років тому учені гадали, що життя не може вдержатися при надзвичайно сильнім тисненню. Але ця думка оказалась ошибочною, коли з дна океану наукові експедиції почали добувати рибу, що жила там видимо цілком вигідно при дуже високім гидравлічнім тисненню, від якого доразу загинули-б звичайні організми.

Життя завжди приноровляється до окруження, як це добре розуміє кожний учений. Хоч і як непригожі умовини, хоч і як несприятливе окруження, але якась форма життя завжде знайде спромогу вдержатися там. На протязі останніх десятиліть ми дізналися так багато про надзвичайні форми життя, що учені стають чимраз більш обережні в цім питанню. Пятдесять літ тому ніхто з учених не припускав, щоби життя могло вдержатися на місяці, бо там немає майже ніякої атмосфери. Але сьогодні вже припускають, що на місяці існує якась життєва форма, хоч там і нема багато атмосфери, і що організми мусять жити там майже в порожнечі.

Треба завжди мати на увазі, що внаслідок нашого особливішого окруження усі наші думки і спосіб мислення про життя на інших світах мусять бути дуже баламутні, коли думаємо про тамошні відносини. Також річ дуже правдоподібна, що життя, подібно що й на землі, майже на усіх планетах нашої соняшної системи. Це можна казати про всі планети —навіть про ті, на яких не зявилась ще тверда шкаралупа, як ось Юпітер, Сатурн та інші планети. Ці останні ще дуже гарячі, але можна припускати, що й там знаходиться якась форма життя.

Навіть на далекому Нептуні, що є, як здається, сповитий температурою абсолютного зера, знаходиться може якась форма життя,

Було-б вершком глупоти вірити, що в біліонів світів в усіх міліонах всесвітів тільки нашій малесенькій землі судилось бути домівкою життя і розуму! Природа ніколи не вирішує. Умовини, що їх бачимо на землі, існують, при певних змінах, усюди. Майже кожний метал, майже кожний газ, майже кожну речовину, що їх знаємо, можна знайти засобом спектроскопа і на нашім сонці і на кожнім сонці у всесвіті. Виїмків нема і це є факти, а не теорія.

По-друге, кожна зірка, яку бачимо на небі, є сонцем подібним до нашого сонця, і річ можлива, що кожне таке сонце має свою власну планетарну систему з такими відмінками, яким є наша земля. На міліонах

тих планет мусять бути десь і такі умовини, щодо своїх фізичних властивостей, які стрічаємо тут на землі. Коли-ж є такі умовини, так не може бути найменшого сумніву, що життя, яке знаємо тут, знаходиться і на таких планетах, без огляду на те, до якого всесвіту вони належать.

Навіть немає потреби брати на увагу теорію Авранея про поширення життя у всесвіті, бо щодо походження життя то мені здається, що воно являється само в себе в кожнім світі, де є відповідні для цього умовини. На нашій власній землі ми не можемо знайти розмежної лінії між тваринною і рослинною, та між рослинною і повірно мертвими предметами. Маємо форми життя, що є на пів рослинною а напів тваринною, і так саме маємо інші форми життя напів рослинні і напів мінеральні.

Які саме умовини зділали це життя можливим, цього покищо ми не знаємо. Річ досить можлива, що в не дуже далекій будучности людина зможе утворити синтетично (штучно) якусь форму життя. В наших лабораторіях ми підійшли до цього вже досить близько. Всюди, де хемічні і фізичні умовини є відповідні, треба сподіватися появи життя.

Треба знати й це, що чим світ старший, тим більше розвинений, тим кращі його життетворчі відмінки і тим більше в них різноманітности. Природа придержується завжди системи здогаду навпаки, і деколи поступає на те, щоби відтак вертати назад. Щодо обему, приміром, про життя на землі можна сказати, що воно йде взад, бо вже перевелися такі велитні, як діназавр і мамут, бо ці велитні в теперішнім окруженню не могли-б жити. Коли-б клімат землі нагло змінився і на цілій планеті настало знова тропічне підсоння, то ті самі велитенські звірі знова стали-б жителями землі. Особливо, в мене немає ніякого сумніву, що звірі типу бронтозавра, птеродактиля та інших доісторичних тварин живуть під цю пору десь на тисячах далеких планет, десь в якомусь всесвіті.

Повищі замітки пояснюють, чому люди, зацікавлені цим предметом, заходяться встановити комунікацію з Марсом та другими планетами. Якщо на інших планетах є життя, то ми хотіли-б пізнати його. Одиноким способ, щоби дізнатися, це спроби посилати час до часу сигнали в метою, що остаточно прийде на ці сигнали якась відповідь. З наукової точки погляду інтересним є вже хоч-би саме питання, якого рода сигнали є найбільш відповідні в цих експіріментах. І не було-б чимось несподіваним, якби на протязі слідуючих пятдесять років ми одержали який знак признання. з іншої планети.

Тому й зрозуміло, чому люди, які цікавляться наукою, мати-муть чимраз більше приводу до міркувань над питанням, чи є або не є заселені далекі планети.

Світ, Наука і Релігія

ІСТОРІЯ створення світа (космогонія), подана на початку Біблії, не є ані наукою, ані "словом божим", а поглядом, що його поширювали в цій справі попи в давні часи, коли ніякої правдивої науки між людьми ще не було. На початку не було пусто і темно, але, навпаки, було ясно. Наша сонячна система була спершу величезною світлянною мряковиною. На початку було сонце, а потім утворилася земля, а не на виворіть. Земля існує не 6 тисяч, а тисячі міліонів літ. Наука про розвиток землі має на це неоспоримі докази, і тільки одні скам'янілі останки тварин і рослин, що їх учені знаходять в землі, виявляють, що орґанічне життя розвивалося поволі на протязі міліонів літ, а не протягом шість днів, як каже Біблія. Ґеологія ставить докази, що земля існувала сотки міліонів літ перед тим, ніж появилися на ній життєві форми, а німецький природознавець Нернст каже, що земля почала бігати своїм теперішнім шляхом довкола сонця 1,600 міліонів літ тому, та що сонце є старше за неї яких 700 до 900 міліонів літ.

Біблія учить, що земля є центром всесвіту, та що сонце обертається довкола неї, але сьогодні вже й церква не пробує заперечувати, що це є фальшивий погляд, бо наука вже давно доказала, що справа мається якраз навпаки—що земля кружляє довкола сонця, а сама собою є лишень, як каже новітня наука, просто порошинкою в порівнанню з іншими небесними тілами, яких є безліч в безкраїх просторах всесвіту.

Коли релігія говорить про небо і пекло—про небо, що є десь вгорі над нами, та про пекло десь внизу, то говорить велику нісенітницю і вигадку темних умів. Вгорі є повітря, а дальше безмежний простір, в якім кружляє маса зірок, куди більших від нашої землі. Один з тих велетнів—зірка Бетелґез є 27 міліонів рази більша від сонця і є віддалена від землі на 200 світлянних років, тобто стільки років потребує світло, щоби дістатися з тої зірки на землю, пробігаючи на рік 6,000,000 міліонів миль. Червона зірка Антарес віддалена від землі на 330 світлянних років. Говорити про щось, що є "над" нами або "під" нами у відношенню до всесвіту не має ніякого змислу. Для людей, що живуть на північній півкулі землі, люди на південній півкулі є "під" ними, а на відворот; те саме треба сказати про людей на півкулях східній і західній—одні других мають "під" собою, а у відношенню до простору, в якім кружляє земля, поняття про "вгорі" і "внизу" чергується що 12 годин. В дійсности у всесвіті немає ні одного ні другого, а існує тільки в цім обмеженім просторі на землі, в якім починається і кінчиться людське життя.

Дехто вірить, що пекло є в самій середині землі, але й це місце наука "охолодила" вже настільки, що опрокинула давнішу теорію про розжарене ядро в центрі земської кулі доказами, що це ядро є твердою (твердішою від сталі) металевою масою, а розжарена матерія, що добувається іноді на поверхню кратерами вулканів, знаходиться подекуди між твердим ядром і твердою поверхнею землі. Зрештою щодо пекла, то навіть Біблія спочатку не говорить нічого про таке місце, а каже, що "На початку створив Бог небо і землю"—пекло вставлено в цю збірку релігійних вірувань пізніше попами, і сьогодні католицька Біблія згадує пекло 69 рази в Старім Завіті а 24 рази в Новім Завіті, а протестантська Біблія (короля Джеймса) має їх менше—31 в Старім і 20 в Новім Завіті. В єврейськім тексті Старого Завіту нема ані одного пекла, і його нема в цілій єврейській теології. Але кожна теологія, кожна релігія, з пеклом чи без нього основується на фальшивім і з наукою незгіднім світогляді, утворенім попівською кастою в інтересі пануючих суспільних клас.

Д. Б.

Ф. Дучинський

ЧАРЛЗ ДАРВИН

(До 120 роковин народження)

12 ЛЮТОГО 1809 року в англійській провінції Шрюсберрі, в сім'ї лікаря, народився Чарлз Дарвин, цей великий натураліст, що з його іменем злучений основний переворот в науці біології та в світогляді культурного людства. З повним правом учений Ватсон міг писати до Дарвина: "Ви—великий революціонер сучасної науки або, а це більш правильно, науки всіх часів". Дехто з учених називає навіть ціле XIX. століття "добою Дарвина". В чім-же заключається довершене ним велике наукове діло? В 1859 році, 70 літ тому назад, появився замітних твір Дарвина "Походження відмінків", в якім він виложив і обосновав

свою теорію. Сотки фактів і доказів навів він в тій своїй праці для вивітлення і ствердження своєї науки. Цілих 20 років посвятив він зусильній праці над твореннам своєї теорії та збираючи доказовий для цього фактичний матеріял.

Поява твору Дарвина просто приголомшила усіх думаючих людей того часу. Його наука зруйнувала в коріннях традиційні думки і погляди щодо явищ органічного життя. Старому розумінню життя Дарвин протиставив нове, що від нього пішла революція в цілім мисленню людей.

До появи теорії Дарвина в науці майже всеціло переважав біблійний погляд на походження органічного світу. Йдучи за шведським ученим Ліннеєм, учені гадали, що відмінків тварин і ростин існує стільки, скільки їх було створено божою силою. Біологи признали правильною науку про постійність і незмінність форм тварин і ростин.

Дарвин завдає поразливі удари основним і глибоко консервативним поглядам своїх сучасників. Він переконуючо і неспоримо доказує, що існуючі вищі відмінки живих створінь, утворилися шляхом постепенного, мільони років тріваючого розвитку з нижчих, простіших життєвих форм. Він опрокидує науку про постійність відмінків тварин і ростин, як неправдиву. Він показує, що відмінкові форми живих істот завдно зміняються, знаходяться в процесі постепенного розвитку, повільної еволюції. Одні відмінки перетворюються в другі відмінки. Між ріжнородністю і відмінком не слід ставити непроходиму межу. По думці Дарвина—ріжнородність, це початок відмінка, а відмінок—тільки велика ріжнородність. Ріжнородність встановлюється відмінком. Дарвин створив і обґрунтував цю велику теорію походження і розвитку ростин, тварин і людини, що є відомі під назвою дарвінізму.

Теорія Дарвина доказала не лиш той факт, що тваринний і ростинний світи не були створені доразу, нагло, силою якогось чарівного слова, але що вони розвивалися постепенно на протязі неймовірно довгих періодів часу. Цю науку висказували і давніше деякі поважні мислителі. Між ними були і такі першорядні наукові, як Ламарк і Ґете. Але щойно Дарвин зміг зібрати на ствердження еволюційної науки величезний арсенал доказів, взятих з ріжних галузів знання.

Другою безсмертною заслугою Дарвина являється те, що він вияснив і розкрив причини, під впливом яких відбувалася і довершується еволюція живих організмів. Створена ним наука про розгонні чинники еволюційного розвитку становить ядро його теорії природнього добору.

Шлях утворення теорії Дарвина про природній добір — звичайний шлях науки: від вивчення конкретних фактів він прийшов до заключень, від практики до теорії.

Він подрібно вивчив і пояснив ці способи і способи, що їх вживають огородники і годівці худоби у плеканню нових сортів ростин і нових пород тварин. Він переконався, що ті засоби зводяться до цього, що з ріжних ростин або тварин людина вибирає такі окази, що в певній мірі відзначаються якимись кращими і надзвичайними прикметами. Стадо овець або пшениці тільки на загальний погляд являється однаковим, зложеним з цілком подібних до себе окремих ростин або тварин. Приглянувшись блище, побачимо, що немає дві вівці або два колоски пшениці, що були-б

цілком подібні до себе. Завжди знайдемо якісь прикмети, що становлять більшу або меншу між ними ріжницю. Засобом штучного добору людина відділює те, що вважає кращим, і розмножує. Іноді штучний добір примінюється на протязі цілих поколінь. Внаслідок того повстають ріжнородні сорти ростин і ріжні породи домашніх тварин.

Коли Дарвин зрозумів головний шлях походження ріжних сортів культурних ростин і тваринних пород, він почав досліджувати причини утворення ріжновидних форм тварин і ростин в природі. Він ставить запит: під впливом яких сил утворилися в природніх умовинах ріжні породи живих сотворінь, і як вони приноровилися до умовин свого окруження? Він пильно вивчає явища в живій природі і знаходить відповід на той многоважний запит. Він творить свою науку про природній добір.

Дарвин пояснив, що змінність орґанізмів, яку він зауважив в домашніх ростин і тварин, існує в такій самій силі і в природніх умовинах Немає двох дерев в сосновому лісі або двох ворон цілком подібних, безніяких відмінних прикмет. Окремі одиниці не лиш що мають окремі, відмінні прикмети, але й передають їх своїм потомкам. Але чи не існує в природі, серед живих істот, добір, подібний до штучного добору? Дарвин шукає тої сили, які керує розвитком живих істот в умовинах природи і знаходить її в природнім доборі.

Всі орґанізми мають властивість незвичайність швидкого розмноження. Багато ростин видають сотки і тисячі насінь, багато риб—десятки і сотки тисячів ікри. Солітер, що живе в кишках людини, видає до 100 міліонів яєчок. Слони множаться поволи; одна пара цих тварин плодить на протязі цілого свого життя тільки 6 пар потомства Але через 500 років потомство одної пари слонів буде рахуватися в 15 міліонів одиниць. Всі орґанізми стремлять до перенаселення землі. В деякі роки бачимо надзвичайно велике розмноження певних шкідливих животин (сарана, гусениці і т. п). Але їх скількість скоро меншає і вертає до попередніх розмірів. Видимо є сили, що не допустять до такого швидкого розмноження. Орґанізмів народжується багато, але мало з них остається при життю. Для більшости з них немає ні місця ні поживи. Маса їх гине від голоду, холоду та інших несприятливих умовин. Чимало гине від цих чи інших ворогів. Між орґанізмами ведеться боротьба за існування. Цю боротьбу вони зводять з природними умовинами та з другими орґанізмами. Особливо завзята боротьба ведеться між одиницями того самого відмінка, бо вони живуть близько себе в однакових умовинах і прокормлюються тою самою поживою. В лісі бачимо сухі дерева, що загинули в гущі під впливом боротьби за існування. В цім змаганню загибає 95 процент лісових ростин. Денебудь в полі або в городі можемо слідкувати за боротьбою між буряном і культурними ростинами. І коли людина не допоможе тим останнім, то бурян вийде переможцем над ними і вони загинуть.

Хто-ж виходить побідником в боротьбі за існування? Перемагають ці орґанізми, що є найкраще приспособлені до умовин свого життя. Перемагають ті, що є наділені ріжними помічними в боротьбі за життя приборами. Дикі ростини перемагають домашніх, бо дикі є сильніщі, краще знадоблені до боротьби. В них сильніще коріння, вони скорше ростуть і множаться, більше витревалі на холод і посуху, родять більше насіння і

т. д. Отже в боротьбі за існування в ростиннім і твариннім світі природній добір відбувається між тими, що є краще приспособлені до життєвих умовин. Природній добір—це могутній чинник, що творить всі ріжнородні форми живих істот та їх здатність приноровлюватися до умовин свого окруження. Ця допільна здатність в будові ростин і тварин та їх орґанів — це не твір якихось таємничих або чудесних сил, а результат таких природніх явищ, як змінність спадковість, боротьба за існування і природній добір.

Отак вкоротці можна представити основні засади дарвинізму.

Відкривши природні причини походження відмінків і творення доцільних приспособлень в орґанізмах і доказавши тваринне походження людини, Дарвин повалив усі старі релігійні погляди в цім питанню. Тому й дивно, що поява науки Дарвина викликала велику боротьбу між ученими. Всі неупереджені вчені стали по стороні Дарвина. Але з тим більшою ворожнечею виступили проти нього представники і слуги релігії. В поборюванню зненавидженої ними теорії вони не цурались навіть наклепів і брехонь. Але сили воюючих сторін були нерівні. Теорія Дарвина швидко взяла верх над противними поглядами в науці. Встановлена Дарвином ідея еволюції стала з того часу провідною ідеєю в біології. Її уведення в біологію надзвичайно піднесло цю науку і приспішило її розвиток. Еволюційна думка проникла також і в інші науки. Деякі учені, очевидно ошибочні, заходились пояснювати також і відносини в людському суспільстві дарвинськими ідеями боротьби за існування і природнього добору. Вони не брали на увагу, що люди живуть в тих штучних умовинах, що їх утворив розвиток техніки і культури, та що розвиток людського суспільства йде шляхом своїх власних окремих законів.

Після короткого періоду майже загального признання правильности науки Дарвина настав час критики і частинного або й повного відступлення від нього багатьох учених. Ніодна наука, за виїмком марксизму, не викликала такої маси критичної літератури, як дарвинізм. Було сказано вже й таке, що теорію Дарвина опрокинуто новітніми науковими фактами, що вона належить вже до історії. І за наших часів ми були свідками нових заходів, що мали на прикметі повалити теорію Дарвина, доказати її наукову нестійність. В оконечнім підрахунку ця критика дарвинізму походить не з чого іншого, а з реакційного успособлення буржуазних учених.

Але попри ці похоронні голоси чимраз дужче лунають слова багатьох інших учених, між якими мож стрічати імена визначних досвідніх біологів. Вони без обиняків заявляють, що найновіші наукові відкриття ведуть "назад до Дарвина". Проф. Кольцов, якого годі підозрівати в радикалізмі, в доповіді на з'їзді зоологів казав: "Ми й тепер, подібно що й 50 років тому, маємо право спокійно заявляти: природній добір творить нові форми". В словах проф. Кольцова знайшла свій вираз точка погляду більшости сучасних біологів. Така оцінка дарвинізму, після звищ півстоліття його існування і після тяжкого періоду критики, свідчить безперечно, що основні засади цьої науки є правдиві. Вона являється тріюмфом для її творця — Чарлза Дарвина, і побідою для його теорії — для Дарвина.

Вільгельм Оствальд

Моністична проповідь про працю

В СТАРИХ ЧАСАХ дивилися люди на працю як на щось, чого ніхто не бажав собі, а навіть як на муку. Як найтяжшу кару за непослух Адама, що закоштував з дерева пізнання, кидає на його Бог в Старому Завіті прокляття: в поті чола свого їстимеш твій хліб. Та ще нині бачимо у людей серед народів, що стоять на низькому ступені розвитку, що для них праця є відразою, яку вони стараються за всяку ціну оминати.

Культурна одначе людина прийшла до цілком іншого погляду на працю. Життя без праці булоб для неї пусте, безмістовне і вона дивиться на такого, що змагає до того, щоби жити без праці, як на меншевартну людину. Її найвище бажання це не *життя без праці*, але можність вибору для себе відповідної праці, щоби в той спосіб бути щасливим. Як людина це осягнула, то вона в цьому відношенню не має більше ніяких бажань для своєї долі.

З цього бачимо, що праця для сучасної людини стала вже *інстинктовою потребою* так, що ми дійсно ніяк не можемо розуміти, чому на неї, як каже біблія, маємо дивитися як на щось прокляте. З моїх ще діточих днів затямив я рідку суперечність, як нам у школі казали з одного боку, що праця це щось найліпше й найцінніше, що характеризує людину, а з другого веліли нам учитися на память це біблійне оповідання про прокляття праці.

На живинах, на їх розвитку можемо тут обсервувати рису, що має загальне значіння. Вона полягає на тому, що, коротко кажучи, *конечности життьові розвиваються до живого щастя*. Такі іменно живини, що в них приємні почування вяжуться із виконуванням дій, конечних до життя, виконуватимуть їх ліпше й досконаліше, як такі, що їх вони мусять переводити тільки з примусу або необхідности. Тимто в боротьбі за існування або в процесі приспосіблення до умов життя перші живини виходять ліпше й мають кращу нагоду передавати свої особливі властивости на своїх потомків. Через те зростає й укріплюється тенденція, що сприяє життю і вона розвивається в тревалу прикмету відносного роду.

Як життьову конечність, що в наших часах є життьовим щастям, треба вважати *працю*. З того часу, як людство стало заселювати країни, що в них не все, чого вона до життя потрібує, дістається людині без її праці, стала праця життьовою умовою, котрій люди хоч і не хотячи мусіли підчинитися. Ми вже згадали, що ця нехіть до праці ще й досі існує у людей і то тим сильніша, чим нижше культурно стоїть дана людська група. Натомість у культурної людини праця стала вже просто інстинктом. Що ця обставина, загально беручи, є кліматично зумовлена, то інстинкт до праці зростає у людини з географічною широтою; у північних народів, де життьові труднощі є дуже великі, є цей інстинкт до праці далеко більше розвинений, як у південних народів.

З цього погляду беручи, праця являється особливо важним і цілком новочасним поняттям. Мусимо спитати, як воно до цього прийшло. Отож бачимо, що в нашому часі поняття праці (і його поширення аж до загального поняття) почало відограваги міродатну ролю а навіть стало центральним пунктом усього розуміння світа й життя цілком де інде, а саме в природознавстві. Тимто стає для нас необхідним, зазнайомитися ближше з *фізикальним поняттям праці*.

Праця у тіснішому фізикальному сенсі є виключно *механічною* працею. Вона є потрібна, коли захочемо піднести важке тіло або побороти перешкоди проти якогонебудь руху. Таку працю виконує, приміром, льокомотива, що тягне поїзд, її виконує теж парова машина, що управляє в рух цілу фабрику, таку працю виконує кінь, що тягне віз або вкінці наша рука (докладно мускули нашої руки) при якій небудь фізичній роботі. При всіх цих працях ходить о дві річи, що від них залежить скількість праці, а саме о *силу* й *шлях*. Щоби піднести великий камінь, потрібую більше сили (котру оцінюю після напруження мускулів) як на те, щоби піднести малий камінь. А поїзд, що його льокомотива легко управляє у рух, не в силі порушувати ні людина ні кінь, бо на це не має в них достаточно сили. Подібно треба сказати про шлях, по якому витрачується сила підчас праці, Щоби піднести камінь із землі на лавку, потрібно далеко менше праці, як на те, щоби цей камінь занести на дах. І таксамо знаємо, що льокомотива мусить виконати тим більшу працю, чим дальший є шлях, що по ньому має вона тягти свій тягар.

Фізика цілком правильно рівнає *працю з продуктом зі сили й шляху*, – бо продукт має ту властивість, що він у рівному відношенню до кожного з цих факторів прибуває або убуває. Як мірятя працю в так точний спосіб, то показується, що в природі існує великий закон, що його називаємо *законом про збереження праці*. Змістом цього закону є те, що з нічого ніколи не дістаємо праці, тільки що працю певного рода можна перемінити в іншу працю, при чому її сума ніколи не буде більша, і навіть в ідеальних умовинах вона лишиться незмінною.

Як каже добре відомий анекдот, *Архімед*, коли відкрив закони підйома мав кликнути: дайте мені оден пункт, де я можу станути, а я підійму вам світ із його підвалин. Він вирахував іменно зі своїх законів, що дану силу можна довільно помножувати так, що її можна вкінці зробити безконечно великою та що в кожнім випадку вона мусить виставчити, щоби зрушити всю землю. Це скріплення сили через підойму є нам загально відоме й ми застосовуємо її в щоденнім житю безнастанно. Чим довше рамя підойми, що на йому зужитковуємо силу і чим коротше друге рамя підойм, що виконує працю, тим більшу силу виконує підойма. Це виглядає наче суперечність із законом, про котрий ми тільки що казали, одначе це тільки потвердження його. Бо коротше рамя підойми робить теж відповідно менший шлях, як довге. Отож як приложу невеличку силу моєї руки до великого рамени, то коротким раменем можу виконати тим більшу силу; тому одначе, що *шлях* у рівному відношенню є *коротший*, то вислід із сили і шляху, а саме праця не стала ще тому все так більша, а таксамо велика. *Архімед* отже міг би навпевно порушити своєю підоймою землю, але тільки на зникаючо короткім шляху, себто о величину, що її не можна виказати.

Загально отже можна сказати: *праці не можна створити;* треба задовольнятися тою, що існує в світі і що є нам приступна, бо іншої праці немає і навіть не відомо, звідки треба би її взяти. Так отже все наше існування полягає на праці в широкому сенсі. Де що небудь діється, там зужитковується праця, щоби її перемінити, при чому вона переходить у те, що новий стан відріжняє від старого. З цього пізнаємо світове значіння праці: *праця це загальний принцип всього життя, взагалі усього того, що діється.* В світі, де не можнаби розпоряжати ніякою працею, загалом ніщо не моглоби діятися; усе лежалоби в скостенілому смертному спокою та не моглоб заворушитись через усю вічність.

Так дійшли ми без ніякого містичного мудрування до поглядів надзвичайної величі. Коли Фавст заглиблений в паперову поверховну мудрість із розпукою кличе:

Таємно при світлі дня
Природа не дасть із себе здерти заслону;
А що вона не може Тобі відслонити,
Цього Ти не замусиш на вій ні підоймами, ні шрубами.

То ці слова показуються в світлі пізнання природи фальшивими; *природа відкриває людині все, о що вона питає її;* вона мусить тільки навчитись, розумно питати її. Якже одначе може вона цього навчитись? На це є тільки одна відповідь: *через науку.* Певна річ, не через паперове шкільне знання, тільки через знання природи. *Не в старих пергамінах, тільки у вічно живій криниці досвіду* знайдемо знання, що його потрібуємо, бо воно єдино є плідне та може доцільно руководити нашими ділами.

Тимто не будемо дивуватися, що також і це знання про працю, що його ми тільки підняли, ніяк не походить із прастарих часів. В тій формі, як це ми пізняли, знаємо закон про збереження праці від двох, трох століть. Докладно не можна подати часу, від коли цей закон знаємо, бо багато основних думок цього закону освідомлювали собі дослідники тільки помалу й тільки ступнево*). Спершу приміняли його тільки в дуже тісних проблемах, головно в механічних машинах. У її всебічному значінню *освідомив* собі думку про цей закон доперва в р. 1842 німецький лікар, *Юлій Роберт Маєр* в Гайльброну. Він у перше приклав поняття праці до всього світового процесу. А одначе і цей поступ люди спершу перечили а сучасна наука потрібувала довгих років, аж значіння закону помалу пізнали. Потім показалося, що це значіння все таки не доцінювали. А тимчасом виявилося, що одна ділянка людського знання за другою є залежною від цієї думки. Одначе можна сказати, що навіть і в наших часах почались тільки орієнтаційні праці у всіх ділянках і що ми стоїмо ще тільки в середині праці. Основну думку (закон) про збереження праці знаємо нині більше під назвою закону *про збереження енергії.* А про його поговоримо слідуючим разом.

Так пізнали ми загальний закон про збереження праці, закон, що нормує у своїх рамках усе, що діється в світі.

Це є непереможна сила науки.

*) Докладніше історію і зміст цієї думки знайде читач у книзі: W. Ostwald, "Die Energie".

В. Левицький

Вивчаймо Шевченка і його епоху

ПЕРЕДШЕВЧЕНКОВА епоха припадає на часи, коли Україну завойовував торговельний капітал. Причини цього завоювання пояснюється потребами закордонного ринку на продукти сільського господарства. Починає розвиватися великовласницьке сільське господарство, яке торгує цими продуктами, а дрібне господарство, селянське, економічно занепадає й селянство переходить в економічну й соціяльну неволю до великих дідичів.

Після бурхливих повстань, масових рухів, внутрішніх заколотів і війн, причиною яких були, головно, економічні інтереси, Україна підпадає економічному й політичному ладові Росії з її дворянсько-поміщицьким, опертим на кріпацтві укладом.

Знаменита козацька революція пламеніла ще в згадках Шевченкових сучасників. Отже, розглядати Шевченкову творчість можна лише на історичному тлі, історичне бо минуле передпоетової доби заповнює поезію Шевченка.

Польське панування на Україні в середині XVII століття своїм пригніченням селянських мас дійшло до найвищої точки. Козак ненавидів польське панство найбільше через те, що йому дрібному землевласникові не лишалося більше місця для хутора серед панських фільварків.

Це була основна причина Хмельниччини. Атмосфера серед селянства й козацтва на Україні була незвичайно напружена. Треба було найменшої іскри, щоб вибухли повстання по всій Україні. За таку іскру стала пригода на хуторі Хмельницького— Суботові. Центром тогочасних рухів було козацтво. Проте, хлопські повстання, вибухаючи масами проти шляхти, багато допомогали Хмельницькому, перетворивши козацький бунт на справжню революцію.

Закінчилася революція тим, що селянство, як нижча соціяльна верства, залишилася при "вічних обовязках"—наслідком її, форму земельної власности—феодалізм—змінено на іншу форму—поміщицьку.

Польське панство прогнали з України селяни з козаками. Козацькі верхи, захопивши порожні землі польських утікачів, забажали перетворитись на поміщиків. Щоб утримати владу, на свою силу вони не розраховували. Відсіль і пішла орієнтація на Москву з її дворянським ладом. Наслідком цієї орієнтації маємо приєднання України до Росії, а далі— покріпачення селянства.

Пригнічення соціяльне, по приєднанні України до Росії, панувало з цілковитою несвідомістю й пригніченням національним. Найбільшого розквіту свого воно дійшло в середині й другій половині царювання Миколи першого. Ні про які серйозні культурні завдання, не кажучи вже про політичні, тодішня українська література й не мріяла.

В такі часи національного животіння, соціяльного рабства й пригнічення мусів був повстати протест проти того, що діялось навкруги. Протест почувся. Спочатку тихий, нерішучий, повитий романтично-національною формою історичних і ліричних поем "Кобзаря" (1840 р.): "Причинна", "Тополя", "Тарасова ніч", "Іван Підкова" й інші, де поет либонь свою увагу звертає більше на минуле, а ніж на близьке майбутне, яке треба згадувати й передчувати.

В сучасности Шевченко не бачив нічого, на чому могла-б відпочити його душа, і тому повертає він свої погляди в минуле, заповнюючи ним перші роки своєї поетичної творчости. Панування запорожців звяжеться в його уяві з славою й волею, яка минулася і лишається тільки жалем згадувати про неї:

"Було колись добре жити
На тій Україні...
А згадаймо! Може серце
Хоч трохи спочине".

Пора Шевченкової творчости 40—60 роки XIX ст. припадає на часи, коли дворянсько-кріпацька Україна була на переломі до нових капіталістичних і суспільних форм.

Селянство переживало найтяжчі часи. Воно, як кляса, не мало перед собою майбутнього, а недавне минуле—козаччина—хвилювало його. Даремно, що в Хмельницького й гадки не було про покращання долі селянської, що він нічого не дав селянству, крім заміни польської шляхти на козацьку старшину. Та й не міг він дати будь що, бо й не розумів селянства, не розумів його інтересів соціяльних і економічних. Проте, безупинне погіршення становища селян змушувати їх оглядатися на козацьку минувшину й ідеалізувати її. Це тим більше, що й низи козацькі попадали в ярмо кріпацтва і тим звязувалися з селянством. Селянство не могло не ідеалізувати козаччини, бож і само брало участь у ній (Хмельниччина). Згадки про боротьбу козаків за волю міцні були в уяві селян. Отже не дивно, що серед селянства складалися сприятливі умови для козацької романтики, яку відбивають народні пісні:

"Летів орел через море
Та й вітра питав:
—"Ти вітре буйнесенький,
Ти далеко бував—
Чи не видав, вітре,
Козацької слави?"
—"Хоч не видав, так слихав:
Вона тепер у темному лузі,
Лежить на широкому возі,
Мочулами звязана, звита,
Бичовою обвита
Та й рублем прибита".

Хоч і мало памятало селянство минувшину, проте ми маємо в піснях народніх порівнання минулого з сучасним:

"Батькам було добре
На Вкраїні жити,
А синам досталось
Панщину робити"

З такими-ж мріями, спогадами й думками з закріпаченого селянства вайшов Шевченко. Отже не дивно, що в перші роки своєї поетичної творчости він сумує за минулим.

Шукаючи в минулому спочинку від сучасних злиднів, поет згадує:

"Було колись добре жити
На тій Україні..."

І далі:

"Була колись гетьманщина,
Та еже не вернеться,
Було колись—панували,
Та більше не будем.
Тої слави козацької
По вік не забудем!"

Такі поезії подобались і освіченим поміщикам тогочасним, бо-ж і вони з жалем могли питати:

"Де поділось козачество,
Червоні жупани?
Де поділась доля-воля,
Бунчуки, гетьмани?"

Тарас Шевченко на засланню

А що спільного між Шевченком і панством його доби не було нічого, ми побачимо з дальшої творчости поетової, коли він переконався, що гетьманство нічого світлого не принесло для селян, заводячи з Хмельницьким на чолі московські "порядки" на Україні.

В універсалах Хмельницького "порядки" ці позначено досить ясно: не тільки селянам, а й нереєстровим козакам приписується, щоб вони "панам своїм були послушні, як і раніш, і ніяких бунтів і своєвольних вчинків не чинили".

Для панства козацтво—то була старшина, бунчуки гетьмани. Шевченко-ж свою історичну романтику черпав з уст столітнього діда-кріпака, в пісень, дум, переказів і загалом з історичного (часто помилкового в силу соціяльних і економічних обставин тієї доби) погляду покріпаченого селянства.

Шевченко мав у собі незвичайний нюх історика. Своєю мужичою свідомістю він довідався:

"...Як степи запорозькі
Тоді поділили
І панам на Україні
Люд закріпостили"...

Отже, не диво, коли він незабаром почав розвінчувати гетьманів. Він переконався, що наша давня слава, наша історія поруч зразків високого героїзму чимало й темного показує, що багато національних героїв не що інше, як:

"Раби, підніжжі грязь Москви
Варшавське сміття".

Які за власні егоїстичні справи точили кров з рідного народу "нам синам передали свої кайдани".

Розвінчувати гетьманів почав він з Хмельницького, якого народ за придушення селянського повстання й покріпачення у своїх піснях і переказах проклинав: "Щоб тебе, Богданочку, перша куля не минула". Шевченко у дусі народньому, як селянин-кріпак, на плечах, якого тягар неволі добре позначився від імени України клене Богдана:

"Ой Богдане, Богданочку!
Як би була знала,
У колисці-б придушила;
Під серцем приспала"!

А що тяжко було поетові змінювати свій погляд на минувшину України, видно з слів його:

"Я ридаю як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших: тяжкі діла!
Як би їх забути.—
Я оддав-би веселого
Віку половину"...

Відійшовши від гетьманщини, яку він раніш ідеалізував, Шевченко наблизився до запоровтва кінця XVII віку, що виступало і проти московської неволі і проти повсталої на польський лад гетьманщини ("За байраком байрак").

В 1849—59 рр. гетьмани знову почали малюватись Шевченкові такими, якими вони ніколи не були: "У неділеньку святую", "Наступила чорна хмара"...

Що Наливайко був більш розбійник ніж патріот—прохав волі тільки для своїх козаків, а свавільним хлопам радив різати носи й вуха, що Дорошенко торгував українськими головами не згірше московських воєвод і врешті згодився взяти воєводство в Московщині, за що його козаки прозвали "юдиним товарищем"—цього всього, звичайно, Шевченко не знав.

У своїх поезіях він то висловлював думки, що вернеться козаччина, що козаки встануть із могил, то "не вернеться козаччина, не встануть гетьмани"...

Проте, козаччина любонь до смерти поетової лишилася в його уяві ідеалізована. Та й як наті часи, коли пригадати, що боротьба за волю тоді міцно звязувалася з переходом у козаки і коли додати до цього вакріпачення значної частини козацьких мас—дивуватися з цього не доводиться. Він не розумів економічної відміни між козаками й хлопством, не розумів, що в минувшині між ними були не одні інтереси, що козацтво тягнуло до панства.

У всій національно-козацькій романтиці поет критично й з ненавистю ставиться до українського панства, що "на світі тільки на те, щоб панувать..." Його ставлення до панів ясно позначено в усій його поезії. До них він звертається у своїому посланії не як національний їхній поет, а як поет-мужик, кріпак, що бачить як вони:

"Кайданами міняються,
Правдою торгують
. . . . . .
. . . *Орють лихо,*
Лихом засівають...

Цілком реально звертаючись до них, поет крізь сльози невільника нагадує їм про тяжку працю, злидні і неволю:

"Якби ви знали паничі,
Як люди плачуть живучи ..

Так може писати поет, що сам є дитина отого кріпацько-наймицького пекла. Він мужицький поет, обуркається, бачучи як усі Лукашевичі, Маркевичі, Капністи та інші нащадки колишньої козацької старшини що за "вірноподданство" російським царям поробилися дворянами, дістали чини, землю й селянські кріпацькі душі,—без сорому продовжують ганебне діло дідів своїх, а побувавши на Заході, вміли лише при кожній нагоді вихвалятися про "волю й братерство", а справді дивилися на кріпаків, як на бидло, й чинили їм різні утиски, як і всі інші кріпосники". В своєму обуренні на панів доходить поет до розпачу, кричить їм:

"Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде:
Розкуються незабаром
Заковані люди;
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у сине море
Дітей ваших..."

Бачучи згодом, що нічого не вийде, коли не візьметься "громадою обух сталить" і не стане до боротьби з ними, гнобителями вбогого люду, він, згадуючи за них, не має інших для них епітетів, як "розбійники неситі" "препоганії пани", або

"Раби з кокардою на лобі,
Пані в золотій оздобі..."

Ціле життя своє Шевченко палав щирою любовю до пригніченого люду-кріпаків і все життя болів він за них душею. У його світогляді, у його думках любонь на найпершому місці, стояв "найменший брат" надто, коли Шевченко, як поет, став прозрівати й побачив, що:

"Скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві..."

Земля прекрасна, чиста—казав він—рай, але, що люди зробили з того раю!

"Хіба ти не бачиш?
Хіба ти не чуєш людського плачу?"

І далі:

"Он глянь—у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають,—бо нічим обуть,
Княжат недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне..."

В перші роки своєї творчости Шевченко писав більше про побут мужиків та наймитів, і якравіші моменти з надзвичайною гостротою протести припадають на останні роки його творчости.

До земляків своїх і товаришів він писав: „Друзи мои, искренни мои. Пишете, подайте голос за эту бедную, грязную опаскуженную чернь, за этого поруганного безсловесного смерда".

Безнадійно кволим (1861 року він хворував на водянку, і зілкувати її неможна було), стоячи вже перед могилою, нетерпляче розпитує він про справу з селянською реформою. Ми знаємо, що акт визволення підписано 19-го лютого, але оповіщення його відкладено.

Якраз 19. лютого (ст. ст.) до недужого поета навідався один з його знайомих—Черненко. Шевченко стояв біля вікна, спершися обіруч на стіл. Він був збентежений, очі й вид виявляли нетерпляче чекання. Скоро Черненко увійшов до нього, замість звичайного привітання, Шевченко кинув:

"Що є? Є вже? Є маніфест" Глянувши в вічі Черненкові, він зрозумів відповідь. "Так нема? Нема?... Коли ж воно буде?"

І пустивши прикру недруковану фразу, Тарас закрив лице руками і, впавши на ліжко, заридав. Так в унісон з мільонами кріпаків, одурених і обдертих, могло битись серце у того тільки, хто був справді "плоттю й духом син і рідний брат нашого безталанного народу",—як писав незадовго перед тим Шевченко.

Умер Шевченко, недочекавшись волі, 26-го лютого 1861 року, проте 25-го лютого він ще написав вірша.

Багато вже видруковано ріжних праць про великого кобзаря, багато ще тепер друкується, і не лише у нас на Україні, а й за кордоном. Проте, в морі всіх цих праць, статей і замітох ми й досі не маємо капітальної грунтовної праці, що висвітлювалаб, хто такий справді був Шевченко за своєї доби. Та й навряд, чи змігби хто дати таку працю до того часу, коли буде зібрано всі матеріяли про Шевченка до одного якогось місця, де можна булоб вивчити й опрацьовати їх.

Щоб усіми сторонами змалювати й висвітлити інтелектуальність Шевченка та утворити цим самим міцні підвалини для дослідження його творчости, дуже важливо зясувати відношення його до культури його часу і окремих галузей мистецтва зокрема.

Трудящі України, увійшовши в добу національного відродження, не забули великого поета й мистця. Утворений Інститут Тараса Шевченка як найкраще свідчить про це. Крім суто наукової мети, інститут має і широке громадське завдання поширювати зазнайомлення широких робітничих та селянських мас з українським письменством та з постаттю самого Шевченка, який дав початок новому українському письменству.

Памяти Паризької Комуни

(18 березня—28 травня 1871 року.)

ДЕНЬ 18-го березня шанують робітники й робітниці всіх країн і націй. В цей день 1871 р. паризький працюючий нарід зробив героїчну спробу визволити столицю Франції від гнобительської влади, зрадницької буржуазії, зробив Паризьку революцію, відому в історії класової боротьби під назвою *"Паризька Комуна"*.

Історія французького народу в тих часах в скороченню була така: Францією вже другий десяток років правив пройдисвіт

Луї Бонапарте під іменем імператора Наполеона III.

В його часах правління на шиї французького народу сиділи паразити-пявки, які розграбували народню скарбницю для веселого й роспутного життя імператорського двора та його прибічників-дармоїдів. І от коли ця імперія почала тріщати, гнилий трон захитався, бо від нього відвернулася навіть частина буржуазії,—тоді Луї Бонапарте рішив поправити свої справи зовнішньою війнок, сподіючись у ній на перемогу. В 1870 році почалася

Франко-Пруська війна

в якій бонапартівська імперія виявила всю свою нікчемність і продажність

своїх ґенералів та урядовців. Армія терпіла поразку за поразкою і нарешті її головні сили були забрані в полон разом з імператором. Пруськи підступали до Парижу.

Дня 4-го березня нарід зробив революцію

але влада опинилася в руках буржуазії, яка створила так зване "правительство національної оборони", а в дійсности правительство проти революції і народу.

Тимчасом Париж *готувався до оборони проти Пруськів. Нарід—переважно робітники й ремісники—організував національну ґвардію. За зібрані по підписці народні гроші відливалися гармати і озброювалася ця народна армія. На чолі національної ґвардії стояв виборний від паризьких округ Центральний Комітет, що складався переважно з пролетарів.*

Але уряд більше боявся паризького революційного народу ніж Пруськів. Із ними післанець буржуазного уряду, Тіер, вів таємні переговори про мир. 28 го січня 1871 року уряд оголосив про

складення перемиря з Пруськами

по якому всі фонди Парижу переходять до рук пруської армії, частина Парижу так само, скликається Національне Зібрання для ухвали цих умов, а Париж сплачує контрибуцію в 200 мілионів франків. Уряд хотів розброїти національну ґвардію, умисне лишивши її гармати в місці, що мали відійти до Пруськів, але нарід кинувся до гармат і вивіз їх власними руками.

Вибори дали перевагу буржуазії та поміщикам. Для остаточної перемоги

буржуазії треба було розправитись з революційним Парижем

І от Тіер віддав своїм військам наказ захопити у досвіта 18-го березня 1871 року гармати національної ґвардії. Але це йому не вдалося. *Рано 18-го березня жінки помішавши наміри загонів Тіера, почали переконувати жовнірів не обезброювати народу а здружитися з ним.* Збіглися національні ґвардійці і війська Тіера потерпіли на всіх пунктах поразку.

Нарід переміг

Уряд втік до Версалю. Влада в Парижі перейшла до рук Центрального Комітету Національної Ґвардії, тобто по суті паризького пролетаріяту. 26-го березня була вибрана Паризька Комуна. Вибори провадились по загальному виборчому праву. Не велике число буржуазних депутатів, вибраних в Комуну, дуже скоро її покинули. *Таким чином Паризька Комуна була урядом робітничої кляси.*

Буржуазія готувала для Парижу гармати і баґнети. Тіер зорґанізував свою армію і розіслав по цілій Франції брехливі повідомлення, що ніби Париж захопили злодії і розбійники.

Паризька Комуна перевела в життя цілий ряд законів, які показали буржуазії, що

ця влада є зародком диктатури пролетаріяту

і клясовим ворогом заможних гнобительських кляс. До цих законів належать: *постанова про передачу закритих, покинутих господарями майстерень до рук організацій робітників, що працювали в них; скасування продажі заставлених в ощадній касі речей і повернення їх бідним власникам даром; відстрочка плати за помешкання.*

Головними постановами Комуни були:

Встановлення виборности всіх урядових осіб й прирівнювання оплати їх до заробітної платні середнього робітника; скасування військової повинности і заміна її озброєним народом; відокремлення церкви від держави й школи і заборона видавати народні гроші на справи церкви.

Це е зрозумілим, що багато зробити для перебудови життя на новій основі в інтересах праці Комуна й не могла. Всього життя вона мала 72 дні, та і цей короткий час пройшов у боротьбі за існування проти озвірілої буржуазії. Приготовивши свою армію

Тіер почав облогу Парижу

Починаються сторінки героїчної, але нерівної боротьби озброєного та мало орґанізованого паризького народу проти армії буржуазії. *Ґенерали цієї армії зразу-ж виявили своє обличчя розстрілом полонених національних ґвардійців. У відповідь на це Комуна взяла заложників*—архієпископа і кількох попів. Цього архієпископа хотіла Комуна обміняти за революціонера Бланкі, що сидів у тюрмі в провінції, але Тіер рішуче відмовився від обміну. З початком квітня

буржуазна армія почала штурмувати Париж

і у завзятій кровавій боротьбі з революційним пролетаріятом їй удалось дня 21-го травня прірватися у серце самого Парижа. Цілий тиждень Париж оборонявся, в бою уступаючи ворогові кожну вулицю і кожний крок землі міста. Цілий тиждень горіли доми і будинки. Вулиці міста перемінилися у червоно-темні річки крови. І аж 28-го травня бійки припинилися, у Парижі повіяв смертельний вітер плачу й болю і настала гробова сумна тишина, бо

всі оборонці революції полягли в кровавій боротьбі

На руїнах, крові і трупах найкращих синів й дочок Франції святкувала з піною на устах задихана буржуазія свою дику перемогу. Буржуазні ґазети закликали "зробити полювання на комунарів, їх цькували як диких звірів". Трупи їх не встигали ховати. Розстрілювали ґуртом і громадами, не жаліючи ні жінок ні дітей. Тільки в одній тюрмі Ля Рокоте розстріляно 28 квітня 1,900 людей. Загалом, після урядових виказів виконано 17,000 засудів смерти. Від 21-го до 30-го мая увязнено 38,000 людей, в тім 1,057 женщин і 651 малолітків. Тюрми були переповнені, в яких з голоду, нужди, хвороб і знущань померло около 2,000 осіб, оставших при житю поставлено перед воєнні суди. Перші станули перед судом члени Комуни; з 17 оскаржених 2 засуджено на смерть, 2 випущено на волю а решту засуджено на депортацію або тюрму. З загального числа 35,000 увязнених 22,000 випущено на волю; 10,500 поставлено перед военний суд, в тих 270 засуджено на смерть, 410 на тяжкі роботи, 7,500 на депортацію а останніх на досмертну тюрму.

Так пімстилася буржуазія на народі за те, що робочий нарід зробив замах на її привілеї і панування.

Память загинувших комунарів шанують мілioни працюючих кожного року в місяці березні у цілому світу.

Іван Франко

Культура Середніх Віків

II.

ЩО ТАКЕ КУЛЬТУРА?

(Продовження)

НЕ вдаючися в хитромудрі дефініції, ми могли би вказати ряд конкретних явищ і прикмет, що в нашім умі нерозривно вяжуться з поняттям культурного життя, культурного чоловіка. Культурний чоловік у нашому розумінню любить чистоту й порядок, живе в гарнім домі обставленім гарними меблями; у нього на стінах образи, в шафі книжки, в домі музичні інструменти; він їсть здорову і смачну страву, одягається порядно, хоч і не виставно, провадить правильне життя з унормованим часом праці, забави й спочинку. В його голові нагромаджений засіб знання не лише фахового, потрібного йому для щоденного заняття, але також загального, непридатного для практичних потреб, але такого, що творить так званий світогляд чоловіка, вчить його розуміти тисячні явища зверхнього світа й людського життя. Він любить літературу, штуку, науку, читає ґазети, віддається іноді такому чи іншому спортови, буває в товариствах, ходить до театру, на концерти, іноді на політичні збори. Він визначається певною товариською огладою в поводженю, вміє держати себе натурально і людянно в усякім товаристві, вміє говорити поважно й жартувати не нарушуючи чемної подоби, опановує старанно всякі вибухи пристрасти, гніву та пересердя, загалом веде себе корректно.

Коли візьмемо хоч би нашого селянина з глибоких гір або з запалого Поліся і схочемо запрезентувати йому за чергою всі ті приналежности і прикмети культурного життя, то певно що кроку почуємо від нього—коли він схоче бути щирим—сердите буркотання: "Е, панські витребеньки! Чистота, мило, пахощі—тьфу! Камяний дім дорогий, книжка непотрібна, концерт, театр—пуста забавка", і так далі, і так далі. Для його життя, що йде в бідноті, бруді, тяжкій, часто страшенно незарадній боротьбі за кавалок сухого хліба, все це зайве, непотрібне. Він так привик до свойого життя, хоч і почуває його невигоду, що навіть коли доля всміхнеться йому, коли у нього знайдуться і гроші й достатки, він не догадається всунути вонючої калюжі з перед свойого порога, віковічного бруду, задухи та хробацтва зі своєї хати, завести на своїм столі ліпшу страву, так само як не зуміє на старости літ розпростувати свою згорблену віц тяжкої праці та віковічного упокорення спину або як не потрафить у кожнім данім випадку зупинити свойого язика, щоб не

заклясти в батька-матір, не вдарити чи то худобину, чи жінку, чи дитину, і не збрехати перед паном.

В багатому подібне до того селянина було становище середніх віків. Ми бачили, що це були часи не настанних війн та заколотів, ненастанного безладдя, породженого февдальною системою. Люди поперед усього мусіли дбати про те, щоб заховати своє життя, щоб заробити на хліб—хто працею на полі, в ремеслі, а хто грабунком та вбійством. На інші річи їм не ставало часу, тай того найконечнійшого бракувало аж надто часто. Середні віки, це часи періодичного голоду та пошестей, що забирали тисячі жертв.

У ненастанних заколотах люди шукають захисту в замках та укріплених містах; на місцях не захищених укріпленнями не оплатиться будувати порядних хат; селяни живуть у нужденних ліпянках, у печерах або в ямах викопаних у землі, ночують разом зі своєю худобою, в тісноті, темноті, брулі. Але й пани в замках та міщани по кріпостях живуть не багато ліпше. В замку, що міг би бути нині вигідним поміщенням для 5, 10 або 20 культурних людий, у тих часах живуть сотки або й тисячі узброєних вояків з кіньми й чурами; вони сплять купами на помості покоїв, забавляються в дні свобідні від війни безконечними обідами та пянством, наїдаються сяк чи так печеного мяса та випивають збанами, іноді конвами погано приготовленого пива, меду або вина, доходять по пяному до сварок, які доводили звичайно до розливу крови, часто докаліцтва або й убійства тут таки, в самій їдальні. Конверзація за столом, навіть у присутности володарів і дам, ведеться цінічна, груба; навіть пісні менестрелів та вірші рецітовані при тих забавах такі, що новійший історик літератури не важиться в своїй студії повторити хоч би самі титули більшої їх части. Найлюбіші забави тих людей, це лови на грубого звіря і турніри—одні й другі забави того рода, що при них рідко коли обходилося без проливу крови, без каліцтва й убійства.

Не багато краще живеться й по містах... "Представмо собі—говорить оден новіший дослідник—середньовіковий Рим з його 900 вежами, з темними палатами шляхти, збудованими з розвалин велечніх старинних монументів, Кольосея, тріумфальних луків, великого цирку. В місті йде вічна боротьба могучих патриціїв Конті, Франґіпані та інших можних фамілій. Що хвиля із заякоїсь нової кровавої пімсти, із за якихось нових виборів, із за якоїсь наруги або брутально жарту починається війна на ново: вулиці загороджують ланцюхами, будують нові вежі та стрільниці, з усіх домів стріляють, доми ворожих фамілій облягають, підпалюють і руйнують; кожна дільниця міста раз ураз виглядає як табор якоїсь іншої партії. І так само як у Римі було в багатьох, багатьох містах Італії". А як виглядає щоденне життя в тих містах! Поперед усього вдаряє кожного дослідника страшенний бруд. Вулиці не мощені, скрізь бездонні калюжі, про каналізацію ані думки, виходки та виливи виходять на вулицю, куди з домів викидають усяку нечисть, усякі відпадки; наслідком сього страшенний смерід. Вікна в помешканнях маленькі тай рідко розставлені, покої темні, помости переважно покриті соломою, меблі рідкі тай нужденні. Одіж незугарна, мішковата; нехарність загальна; навіть дами з висших станів не миються по цілому тижневи.

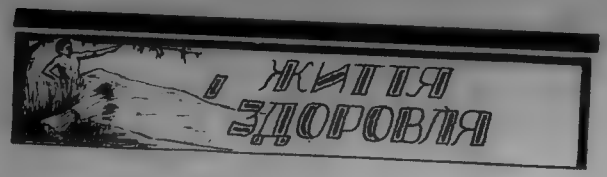

Дещо про апендісіт

ЩЕДУГУ хронічного апендісіту (запалення сліпої кишки) можна поконати, як кажуть американські лікарі д-р Карнетт і д-р Болс, відповідною дієтою, тобто відповідним способом прохарчунку. Вони гадають, що в таких випадках операція мало коли потрібна. Симптоми, що їх звичайно приписують хронічному апендісіту, є в дійсности признаками неврози—нервового недомагання, що являється внаслідок моменшення нормальної ваги тіла, внаслідок журби, хиб в якімсь органі тіла, мускулярного напруження, ненормальної постави тіла, частого затвердження або й кількох таких причин разом. Згадані лікарі кажуть, що в таких випадках нема потреби робити операцію, але треба старатися усунути причини, що довели до апендісіту. При відповідних заходах в цім напрямку хронічний апендісіт звичайно щезає.

Хто втратив на вазі (став худий)—а це звичайно йде впарі з затвердженням, може вилічитися з апендісіту зміною дієти. Такі люди повинні вистерігатися всяких грубих страв, що розпихають і перетяжують шлунок; навіть сирих овочів і городовини не повинні їсти надто багато. Їхня пожива повинна складатися здебільша з молока і страв, зладжених з молока, зернових харчів, рижу, картоплі, макаронів, желятини, а потрохи можуть їсти також курятину, худе волове мясо, рибу і яйця. Щоби скорше поконати затвердження, треба брати деякі розвільняючі середники, але лиш такі, що не надто подражнюють і мучать шлунок і кишки.

В кого підчас хронічного апендісіту покажеться якесь поважніше орґанічне недомагання в долішній части тіла, таким треба відпочати проба тягом кількох тижнів, або й провести той час в ліжку. В кожнім разі треба перед і після кожного обіду полежати якої пів години. Деколи приносять полекшу теплі оклади на животі. Тоді очевидно треба також бути в ліжку. Крім того можна послугуватися поясами, що їх роблять в тій ціли і продають під назвою птозових поясів (ptosis belt).

Коли хронічний апендісіт є наслідком ненормальної постави тіла—а це трапляється головно в тих, що мусять сидіти скулено при роботі або стояти в скуленій спосіб—тоді треба робити відповідні вправи, або гімнастикуватися. Особливо помічними є вправи, що вимагають згинання тіла і заставляють в рух мускули черевної стіни. Вельми корисним є те, коли такі вправи можна робити на дворі—на свіжім повітрі і на сонці.

Треба уважати також на зуби і горлянні залози (tonsils), бо коли вони в нездоровім стані, то стають джерелом інфекції і причиною серйозних недомагань в інших орґанах тіла.

Howard Ross, K.C., D.C.L.
of the Montreal Bar

Канадійська Провінція Онтеріо

ПРОВІНЦІЯ Онтеріо була відома на протязі сімдесять пять років, як Горішня Канада, а теперішню назву дістала підчас обединання канадійських провінцій в конференцію. Як провінція, Онтеріо має вже сто тридцять девять літ. Вже в 1867 році ця країна позначалася замітним розвитком своїх судівничих, громадських, освітніх і соціяльних орґанізацій. Онтеріо становила тоді майже окрему державу. В 1912 році до ньої прилучену округу Патришія, внаслідок чого простір країни збільшився до 407,000 квадратових миль—став більший, ніж простір Франції і Німеччини разом.

Фарми в Онтеріо представляють вартість (в землі, будинках і живім інвентарі) в $2,196,152,000, а їх годівля домашніх тварин доходить річно до вартости в приблизно $500,000,000. Різнородність засів захороняє фармерів від поганих років, і шкідливими для них є майже виключно тільки погані економічні відносини, тобто капіталістична система, що є однакова в цілій Канаді.

В 1874 році в індустріях Онтеріо було інвестованих $37,874,000 і до 1924 року цей вклад зріс до $1,836,269,551. Індустріяльна продукція представляла в 1871 році вартість в $114,706,799, а в 1924 році $1,397, 873,744. Це й виявляє, як швидко розвивається господарство цьої провінції.

Серед населення Онтеріо знаходиться біля 460,000 автомобілів і троків, для яких в провінції побудовано знамениту сітку шляхів. В кожнім місті і місточку є відносно дешевий електричний ток для вжитку в індустріях і для освітлення, а є вже багато фармів, що мають електрику для освітлення і для урухомлення машинерії. Скрізь розведено телефонічні лінії, а радіо і поширена на фарми почтова обслуга причиняються чимало для влекшення життя на віддалених від громадських центрів місцях.

На свою гарно впорядковану шкільну й освітню систему Онтеріо видає около $45,000,000 в рік. Гарно працюють університети в Торонто, Оттаві та університети Квінс, Вестерн і МекМестер. В Ґвелф існує відома в цілій Канаді аґрікультурна (рільнича) колеґія.

Щодо мінеральних багатств, Онтеріо належить сьогодні до передових гірничих країн світу—і це мимо того, що там щойно почалося використування цих припасів. На протязі останнього двадцятка років копальні в Онтеріо дали капіталістам зисків на $132,000,000, а на устаткування і робітників видано вдвоє стільки.

Місто Торонто є найважнішим торговельним і промисловим центром

цьої провінції, а крім того заслугують на згадку такі гарні міста і містечка, як Оттава (столиця Канади), Гемилтон, Лондон, Ст. Кетеринс, Белвилл, Брокивилл, Ґвелф, Корнвалл, Кінґстон, Смитс Фаллс і другі.

Ніаґарська округа славиться своїми овочевими садами і ледви чи є де в світі так багато гарних садів на однім суцільнім просторі. А водопад Ніаґара, що лежить на кордоні між Онтеріо і Спол. Державами, це, як відомо, одно з найкращих чудес природи.

Слід згадати також чудову округу Мускоканських Озер (Muskoka Lakes), де земля і вода утворюють повний принади краєвид. Те саме можсказати про Рідовські Озера (Rideau Lakes), що простягаються від Оттави до Ст. Лоренс.

Південна частина Онтеріо притикає до найбільших озер в світі—до Ірі і Онтеріо. Кожне з них може помістити на своїм просторі яку небудь з тих европейських держав, що про них чуємо так багато, а притім остало-б ще досить місця для кількох менших країн.

Величня ріка Сейнт Лоренс переходить через Онтеріо на довжині багатьох миль і подає великі ложливости в ділянці гидро-електричного будівництва. Знатоки передсказують, що за двадцять пять років Онтеріо розвине своїх 1,800,000 кінських сил електрики до 5,000,000 кінських сил. Ріка Оттава та її допливи дадуть 800,000 і стільки-ж дадуть води північньо-го Онтеріо. Сподіваюся, що з Ніаґари може буде взяти ще 500,000 кінських сил, а від 1,000,000 до 1,100,000 з ріки Ст. Лоренс.

Замітною безперечно є ця провінція й тим, що має в своїх межах столицю Канади, місто Оттава, якому судилось стати з бігом часу одним з найкращих міст Канади. Про розвиток цього міста дбає не тільки провінціональний уряд, але мабуть в більшій ще мірі центральний уряд цілої Канади.

Онтеріо вислало вже тисячі своїх уроженців—своїх синів і дочок на Канадійський Захід, до Спол. Держав, а там і в ріжні сторони світу, де вони займають важні становища, як робітники освіти, правники, фінансісти та індустріяльні провідники. Має також багато своїх талановитих представників в канадійському парляменті та в провінціональному соймі.

Населення міста Вінніпеґу

Урядова статистика подає населення міста Вінніпеґу на рік 1928 в 202, 377 душ.

Споживання яєць в Канаді

Якщо правдивою є дотична статистика, то пересічний мешканець Канади їсть одно і пів яйця кожного дня, тоді як на одну особу в Сполучених Державах припадає пересічно тільки половинка яйця щоденно.

Канадійські Робітники й робітниці

Серед робітництва в канадійських фабриках, офісах і на фармах чоловіки перевищають щодо численности жінок і робітників є більше ніж робітниць в такім відношенню, як пять до одної.

Лист від політвязнів з дрогобицької тюрми в Польщі до робітників в Америці і Канаді

ДОРОГІ ТОВАРИШІ!

Помагайте Політичним Вязням!

Около 100,000 політичних в'язнів у всіх капіталістичних країнах

Ми, Політвязні дрогобицької тюрми, шлемо вам, товариші робітники еміґранти в Польщі, Західної Україні і Західної Білоруси в Америці і Канаді щирий братерський привіт! Зараз більше ніж коли небудь конечна негайна тісна злука пролетаріяту ріжних країн до боротьби з наступом імперіялізму та фашізму, котрий револьвером, тюрмами шибеницями та скасуванням важко здобутих політичних та громадських прав намагається розбити, обезголовити та здеморалізувати робітничий рух і приготовити удушення в хмарах трійливих ґазів та втоплення в морі крові першої пролетарської батьківщини—СРСР і революційного робітництва й селянства нового світу. Відірвані цілими роками від життя до боротьби на "волі" відчуваємо однакож, що революційна хвиля зростає, і що як не варварська масакра колюмбійських страйкерів і то яке інше звірство буржуазії перелле мірку терпіння і солідарне, грізне обурення десяток і соток міліонів визискуваних й гноблених усіх країн їґрас потрясе і знищить до основ велику тюрму—весь капіталістичний устрій. Переняті незломною революційною думкою стискаємо вашу братню руку з поза численних залізних ґрат і мурів та через кордони і моря.

Посеред розкинених численних веж кафтових шибів, нафтових рафінерій та фабричних коминів, понад містом вужів-давунів доробкевичів та чорних від ропи і нужди робітників осель—високо на горі стоїть грізна палата, величезна "багато крила, з високим фабричним комином тюрма—каторга." "Дім кари". Вибудувала її Австрія, а докінчила Польща. Спроваджують тут вязнів з високими присудами, переважно на доживотя. Може тому, що це одинока в Польщі тюрма що ще не переповнена. На 1500 місць число не сягає половини. Урядження "останне" під кожним оглядом, тільки не для ощадженя здоровля і життя вязнів, а для найлегшого згноблення. Більша частина келій—одиночки, решта на 2,4,6, 8 осіб, але кожна така

"спільна" келія має клітки, в яких замикають вязнів на ніч. Режім незвичайно острий. Технічний спосіб для знущання багатий: від закоркування в недоступних одиночких келіях, в так зв. карному відділі і численних карцерів та темниці аж до підвішування за руки і ноги поки жертва не дістане кровотоку з носа й горла або не зімліє. Часте биття, (побито м. і. політвязня Осіпа Келлера на одиночці за те, що не хотів "мельдувати" (4-х дозорців впало до його келії в ночі). Часті самогубства свідчать про буржуазну "людяність" в тюрмі. (В січні 1929 р. повісився вязень на кількадцять днів перед звільненням, бо не в силі був витерпіти катування.)

Політвязнів зачали сюда привозити по одному перед роком. Більша група 40 чоловіків тут від липня 1928 р. Усі ми засуджені за участь в комуністичній партії, а кількох за комуністичну орґанізацію серед війська. Присуди від 4-х до 10 літ, до того ще треба додати, що майже кожному не зачислено слідчого арешту від ½ до 2 років, так що вирокових 6 років чи 10—то ми маємо сидіти 8 або 12-ть років. По професії ми робітники фабрик, копалень і варстатів, значна частина селян і сельських робітників. Позвозили нас тут з усіх закутків польської держави. Найбільше з Галичини; дальше з Холмщини, Волині, Підляшя, Західної Білоруси, з Варшави та Домбровського басейну. По національности Українці, Білорусини, Поляки, Жиди, Німці. Більшість нас у тюрмі 4-тий й 5-тий рік; більше число з нас перейшли нелюдські катування в дефензивах, усі ми були передше в різних катівнях Польщі в убійничих життевих умовинах. Це підірвало здоровля дальше з Холмщини, Волині, Підляшя, Західної Білоруси, з Варшави та Домбровського басейну. По національности Українці, Білорусини, Поляки, Жиди, Німці. Більшість нас у тюрмі 4-тий й 5-тий рік; більше число з нас перейшли нелюдські катування в дефензивах, усі ми були передше в різних катівнях Польщі в убійничих життевих умовинах. Це підірвало здоровля багатьом. Оден тов. Енглендер Абрам з Люблина помер в тяжкій, неулічимій хоробі серця, перебувши останні дні в тюремному шпиталі; другий тов. має часті кровотоки з горла; третій має горляні сухоти; 5-ох тов. хорі на туберкульозу з повільним перебігом недуги; 8 хорих на очі, вначна більшість ослаблена вичерпанням сил. Поминаємо ревматизм й інші дрібні недомагання.

В тяжких умовинах твердо обстоюємо нашу гідність політвязнів. Витревалою працею удалося нам здобути деякі права, котрі виразно на зовні виріжнюють нас від криміналних вязнів (незамикання в клітках та власні убрання) і дають можливість в міру сил і засобів дбати про здоровля, передусім хорих та використати час на науку. Творимо тут комуну (тепер 45 чоловік). Живемо в келіях по 8 чоловік, учимося о скільки стає нам сил та підручників, щоби вийти на волю спосібними до праці і боротьби. Наше перебування в тюрмі трактуємо як неперервний ланцюх з працею на волі. Однакож дійсно цінних книжок маємо не багато, а в пресі допускають ґазети тільки в польській мові, приміром, фашистівські. Так отже ми навіть через пресу не можемо довідатися про робітничий і селянський рух, хиба з гір буржуазного піску вдається виловити зерениа пролетарської правди.

Фашистівський уряд та його посіпаки не дають нам спокою навіть у тюрмі. Перестрашений ростом революційної свідомости мас і тим, що мимо трупів й інвалідів з тюрми по роках виходять на волю загартовані і неустрашимі борці,—фашизм при спеціяльній фаховій помочи П. П. С. Пілсудсько-поліційних соціялістів (в особі п. Познера та інших, наказує напад на наші права, на нашу можність жити та учитися в тюрмі, "зліквідувати" політвязнів, знизити до урівня бандитів та злодіїв. То тут, то там

фашим улаштовує масакри і напади, щоби легше упоратися по частям, з усіх сторін і кінців держави доходять до нас відгуки зойків катованих товаришів—політвязнів. Тюремна адміністрація грозить також нам і безсумнівно нападе.

Наше положення у майбутній, нехибній боротьбі потрійно важке: через надзвичайно великі й легкі для адміністрації можливости репресій, через брак близько родин (нікого нема в нас із Дрогобича й околиці і мало до кого може приїхати рідня на відвідини бодай раз в часі вироку) і через брак традиції прав політвязнів в пересмерділій ще наскрізь шляхотсько-февдальними пережитками східній Галичині.

Наша боротьба може бути успішною тільки при помочі пролетаріяту нафтового басейну, краю і заграниці. Фашистівський терор хвилево обезсилив дрогобицький пролетаріят. Ви, товариші, що живете в лучших умовинах праці та боротьби можете нам помочи і о братню поміч звертаємося до Вас,—піднесіть ще раз могутній голос протесту проти фашистівського терору в Польщі й на окупованих нею землях Західної України, Західної Білоруси, проти звірського катування політвязнів у дефензиві і у тюрмах, проти систематичних нападів на політвязнів з боку фашистівського уряду та його виконувачів—жадайте негайно звільнення усіх політвязнів!

Хай живе міжнародня революційна солідарність пролетаріяту і бідного селянства!

Геть з імперіялізмом і фашизмом!

Хай живе соціялістична революція!

З пролетарським привітом!

За Комуну Політвязнів у Дрогобичі,

Правління Комуни.

Дрогобич, тюрма, 4-го лютого 1929 р.

ПРІНЦЕС ТЕАТЕР В МОНТРЕАЛІ

В неділю 14. квітня ц. р. великий виступ учнів школи українських національних танків Василя Авраменка провадженої учителем Іваном Шпуляком.

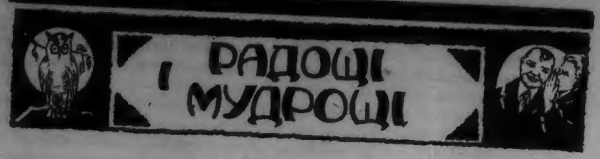

Поліпшення

"Що ви думаєте про наш новий місячний журнал?"

"Ви заощадили-б багато гроша, як-би зробили з ним тільки одно."

"Завжди вдячні за добру раду—що-ж зробити?"

"Видавайте його раз в рік".

Лікар в хаті

Прикликаний лікар до хорої жінки, вложив термометр під її одяг і попросив замкнути уста. Через десять хвилин сиділа жінка з замкненими устами. Нараз чоловік питається лікаря:

—Пане доктор, що коштує та машина, що ви її положили під язик?

—А вам навіщо це знати?

—Та щоби часом притримати моїй жінці язик так як тепер.

Для бизнесу

Піп обіцяє дати 25 ц., хлопцеві, що скаже, хто був найбільшим чоловіком в історії.

"Христофер Колумб"—каже італійський хлопець.

Джорж Вашинґтон"—каже американський хлопець.

"Сейнт Петрик"—крикнув жидівський хлопець.

"Вгадав і виграв кводра"—каже п'ят айриш—"але чому ти вибрав Ст. Петрика?"

"Ну, я знаю, що найбільшим є Мойсей, але бизнес є бизнесом."

Інтерес працьодавця

Робітник: "Я працюю тут вже десять років і за платню одного виконую роботу за трьох. Тепер хочу підвижки."

Працьодавець хитрун: "Підвижки не можу дати, але покажи мені тих двох, що за них працюєш, то я зараз їх відправлю з роботи."

Рахункова штука

Напишіть дотичні числа і переконайтеся, чи вийде та сама сума:

В якім році ви родилися?

Скільки вам літ?

В якім році ви прийшли на теперішню свою роботу?

Скільки років займаєтеся нею?

Разом 3856

Зрозуміла причина

Бос: "Що було причиною експльозії кітла?"

Формен: "Причина зовсім проста—котел був порожній, а інженір був повний горівки."

ЧИТАЙТЕ

"УКР. ЩОДЕННІ ВІСТИ"

"У.Щ.В." це одинока часопись в Сполучених Державах, яка дійсно і щиро обороняє інтереси укр. працюючого люду виховує в читачів клясову свідомість Недільне число „Вістей" виходить на вісім сторін друку, в багатим різнородним матеріялом і ілюстраціями.

Річна передплата $9.00, на чвертьроку $2.50.

Адресуйте:

UKRAINIAN DAILY NEWS

17 East 3rd Street, New York. N.Y..

"СВІТЛО"

український місячний популярно-науковий і літературний журнал на 64 сторонї друку, великого формату. Дуже цінний матеріял в журналі з політичних, економічних, наукових, технічних і мистецьких областів, а також оповідання, вірші, то-що

Річна передплата $2.50. Поод. ч. 25ц.

THE "LIGHT"

17 EAST 3rd STREET,

NEW YORK, N. Y.. U. S. A.

В кожній робітничо-фармерській хаті повинен бути ілюстрований місячний журнал для укр. молоді:

"СВІТ МОЛОДІ"

Орган Секції Молоді ТУРФДім. Виходить в Вінніпегу. Річна передплата 50ц

Адреса:

THE YOUTH'S WORLD

Cor. Pritchard & McGregor Sts.

Winnipeg, Man.

М. АНТОНОВИЧ

Агент Корабельних Карт

Спровадить зі Старого краю до Канади вашу родину, приятелів або знайомих. Вистарає для них легальне позволення на приїзд до Канади і т. п.

M. J. ANTONOVYCZ

2311 HOGAN ST. - - MONTREAL

ЧИТАЙТЕ

одинокий український робітничий журнал на цілій американській землі, це

"РОБІТНИЦЯ"

що виходить два рази в місяць у Вінніпегу.

"РОБІТНИЦЯ" друкує цікаві наукові статті, написані в найбільш зрозумілий спосіб, гарні оповідання, вірші, новини з цілого світа, освітні статті, гуморески і т. д.

"РОБІТНИЦЯ" має власних кореспондентів в різних містах Европи, Галичини, і Радянської України.

"РОБІТНИЦЯ" в кожному числі містить багато цікавих фотографій та артистичних картин, як ніяке инше українське видавництво.

"РОБІТНИЦЯ" є найбільш розповсюдненим і найдешевшим видавництвом.

Передплатіть собі цей корисний журнал, що цікавий так для робітниць, як і для робітників.

Передплата виносить: на рік $1.50; на піврік 80ц. Поодиноке число 10 центів. Адреса:

THE WORKINGWOMAN

Cor. Pritchard and McGregor Streets,

Winnipeg, Man.

"ФАРМЕРСЬКЕ ЖИТТЯ"

Виходить що тижня, кожної середи у Вінніпегу. Передплата виносить: на рік $2.00; на півроку $1.00

"Фармерське Життя" поміщує дуже цікаві вісти з фармерського, селянського й робітничого організаційного та просвітного руху у всіх країнах, новини про найважніші світові події, цікаві статі, наукові розвідки, допісі, поради і все те що фармерам треба знати. Пишіть так:

FARMER'S LIFE

Cor. Pritchard & McGregor, Sts

Winnipeg, Man.

„УКРАЇНСЬКІ РОБ. ВІСТИ"

Кожний робітник і фармер повинен читати й ширити часопис "Українські Робітничі Вісти", що виходить в Вінніпегу три рази на тиждень і коштує лише 4 доляри на рік. Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"

Cor. Pritchard & McGregor Sts.,

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ НОВІ КНИЖКИ:

Нарис Економічної Географії, з 44. мапами	60
Календарі "Новий Світ" з р.р. 1917-18	60
Підземне Царство, з 65 образками	50
Практична Утопія	50
Проза Смерти, оповідання М. Ірчана	50
В Бурямах (М. Ірчана)	50
Царська Росія і українська справа	50
Нарис передісторичних подій, з 30 обр.	40
Ілюстрований Альманах "Новий Світ"	40
Місто в небесинці, переклад з французького	40
Літературно-Науковий Ілюстр. Збірник	40
Ілюстрована Робітнича Читанка	35
Що є в Біблії? і християнство перед Христом	30
Життя і Поступ, з 36-ма ілюстраціями	25
Червоний Кобзар, роб.-фарм. пісні і поезії	25
Розвиток людства, з 4 обр.	25
Гумористичний Календар з 1913	25
Як повстав світ? і Старий Завіт, з 22 обр.	20
Смерть Франка, поема К. Бобинського	10
Чому позичали віру	10
Інквізиційні суди	10
Жінка і соціяльне питання	10
З Історії Соціялізму, з 4 образками	10
Робітнича Читанка, часть II.	10
Відокремлення Галичини	10
Велике Місто, поезії М. Тарновського	10
Американський робітник, сценічна картина з амер. життя в 3. відслонях	10
Важне питання	5
Три Інтернаціонали	5

Разом за половину ціни ($4.00)

Гуртом 25 процент знижки на $5.00; 33% на $10.00; 50% на $25.00

КНИЖКИ ІНШИХ ВИДАВНИЦТВ

Історія Культури	$2.50
Короткий виклад політичної економії	2.50
Словар чужих слів	2.00
Історія боротьби віри з наукою	1.50
Українсько-англійський і англійсько-український кишенковий словар	$1.50
Провідник або укр.-англійський самоук	$1.50
Історія боротьби праці за визволення	1.25
Азбука Комунізма	1.25
Еволюція в образках	1.00
Комунізм і Християнство	50
Як попи туманять нарід	50
Страшні тайни монастирських мурів	50
Економічно-політичні проблеми пролетарської диктатури	50
Початковий курс політичної економії	50
Рай і Поступ	40
Наука і Революція	35
Фікція нації і національ. независимости	35
Фабричні розговори про економію	25
Ціна крови.	25
Кароль Маркс, його життя і діяльність	25
Земля обітована	20
Роскази про сили природи, часть I.	20
Маркс про диктатуру пролетаріяту	20
Маркізм і Дарвінізм	20
Природознавство	15
Біологія	15
Введенє в національну економію	15
Розвиток соціялізму від утопії до науки	15
Як фармер може дістати весь плід своєї праці	15
Розмова про фізіяну	15
Україна як обєкт міжнародної контрревол.	10
Роскази про сили природи, часть II.	10
Як Галичан втягнули в контрреволюцію	10
Сучасне становище сільського господарства на Україні	10
Людське суспільство в передістор. розвитку	10
Боротьба за існованє	10
Хто такі комуністи і причта про воду	10
Межи людиною та машиною	5
Фармер і робітник	5
Диктатура пролетаріяту	5
Три Інтернаціонали	5

Замовленя шліть на адресу:

NOWYJ SWIT
Box 1092
Montreal, Canada.

НОВИНА!

Вже вийшла з друку і продається

збірка оповідань

М. ГАРАСИМЧУКА

"ВІДГОМІН"

ЗМІСТ:

Відгомін—Душевний біль—Забута—Два—"Щасливі"—Робітниця—Перстень—Мати—В фабриці—Пішло марне дві години—Життя—Вона—Мамо—Щось буде—Смерть смерті.

Ціна 15ц

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN LABOR TEMPLE
236 Bloor St. East
OSHAWA, ONT., CANADA